

Балданова Мэдэгма Ринчиновна
багша,
Һүдэнтэн дунда һургуули
mydygmabk1959@yandex.ru

Үе сагайнгаа үнэн дуушан Л. Тапхаев. «Дүрбэн сэсэг».
Уран зохёолой теори. Стиль. Поэтичeskэ синтаксис

Уг зорилго: поэдэй уран һайханай юртэмсэтэй танилсаха, гүнзэгы бодолнуудыень ойлгожо абаха. Шүлэгэй шүүлбэри хэхэ дадалаа эдэбхижүүлхэ.

Хэшээлэй ябаса

I. Оролто хөөрэлдөөн

Лопсон Дунзынович Тапхаевай уран бэлигтэй бидэ 6-дахи, 9-дэхи классуудта һуража байхадаа танилсаа һэмди. Колхозно ажалай үедэ амаралтынгаа үе хүүгэд хаана үнгэргэдэг байгааб? Тиимэ даа, фермэ, гүүртэнүүд дээрэ, дайнай хатуу жэлнүүдтэ таряанай поли дээрэ сагаа үнгэргэдэгүүд, тиибэшье суранзанаар татуулһандал, түүдэгэй нааданда сугларжа, ёохор наададаг үе тухай хэн үнэншэмөөр харуулан удхалхаб! Эхэ нютагаа хүн эрьежэ ерэхэ зэргэтэй.

Хүлһөө сэлмээхээ хүлэг яажа хүльбэрэгшэб,
Хүн тэрээн шэнгээр эльгэлэн газараа тэбэрижэ,
Эгшэтэрээ уйлажа, садатараа энеэжэ абаха зэргэтэй.

«Өөртөө тон ехэ эрилтэ табидаг байгаа, бүхы наһан соогоо түүхэй түргэн юумэ хээгүй, тиимэрхүү болбосороодүй хүнүүдтэ дурагүйшье һаа, нигүүлэхы һайхан сэдхэлтэй, түбшэн даамай абари зантай хадаа досоогоо абяагүйхэн дараад, хэниешье муу үгөөр дайрангүй ябагша бэлэй.

Лопсон Тапхаев Улаан-Үдэдэ, Улаан-Баатарта, Москва хотодо зузаан хадаа зузаан, шанартай хадаа шанартай хорёод шүлэгүүдэй суглуулбаринууды хэблүүлэ. Хари гүрэнүүдтэ Америкэ, Францида шүлэгүүдынь ниитэлэгдээ.

Монголой бэлигтэй поэдүүд шүлэгүүдыень оршуулаа. «2006 ондо Лопсон Тапхаев Ехэ Монгол уласын 800 жэлэй ойдо үнгэргэгдэһэн монгол хэлэнэй уран шүлэгшэдэй конкурсно — Хальмаг, Буряад, Дотор Монгол, Монголой 200 гаран түлөөлэгшэд хабаадаа — лауреат гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэхэ жаргалтай байгаа», гээд уран зохёолшо, эрдэмтэн Ардан Ангархаев дулааханаар аха нүхэр тухайгаа дурсаһан байдаг (Байгал, 2014, № 2, 151 н.)

Поэдэй зохёолнууд соо элһэн гэжэ сэдэбээр хэдэн шүлэгүүд байдаг. Энэ дэлхэй дээрэ хүнэй эдлэхэ жаргал гээшэ тон орёо гээд уран шүлэгшэ манда мэдүүлнэ. Тиибэшье жаргал гээшэ юун бэ гээд баһал өөрынхээрээ тайлбарилна.

Элһэн губида эсэһэн хүнэй
Эшэгы гэрхэн сайбалзаашье бол — абарал.
Эгүүридын ехэ хүлгөөн соо гансаардаһан хүндэ
Энеэбхилһэн нюдэд ялалзаашье бол — жаргал.

«Жаргал» гэжэ оройдоол хоёр бадагһаа бүридэһэн шүлэг соогоо автор гүнзэгы бодол, бүхэли ажабайдал харуулна. Энэ шүлэг айхабтар гүнзэгы, гүн удхатай. Жаргал мэдэрхын тула ехэшье юумэн хэрэггүй — таниие ойлгоһон, энеэбхилһэн нюдэнүүд лэ байбал гэжэ мэдүүлнэ.

Яруу найруулагшын «Тэрбелхэн найдал» гэжэ шүлэг анхарая.

Тэрэнги соогуур ябатарни сошоо гү?

Тэб гээд хүрэшбэ шандаган.

Нарбагад гээд, барижа шадаагүйб.

Тэрээн шэнгил минии найдал.

Минии найдал — манай ажабайдал...

Мүнхын тэмсээн соо муудал, найдал.

Габьяа зориг шалгаһан хүшэр дайнда

Арьяа Бааладал абарагша бурхан — Найдал.

Найдал гээшэ угаа ехэ юм даа:

Түрэн гушын түри, үмдэ таталсаха,

Түрэл арадайнгаа хэшэг дээжэһээ уулсаха,

Түби дэлхэйн хуули ёһые хэлгэлсэхэ,

Түрэл урилбал, одон дээрэ һуулсаха...

Найдал гээшэ угаа бага юм даа:

Альганай дулаагаар нүхэд ябаһанаа мэдүүлхэ,

Харасын дулаагаар хасараа хаа-яа эльбүүлхэ,

Үгэ дээрээ хүүгэдые дуунда һургуулха,

Хүүр дээрээ хүхэ ургы ургуулха.

Татаад ороходо, хоһон хүнды ордон юм гү,

Баряад алдаһан басаганай хангал дүхий юм гү,

Хүлым орёһон далайн ээлжээтэ долгид гү,

Эрьсэд мандаха үглөөнэй дулаан наран гү?

Хүн ябаһан сагтаа

Хүсэжэ яданаб найдалаа.

Найдалда түшэжэ

Заһажа яданаб байдалаа.

Найдал гээшэ мүнхэ гү?

Али саг зуурын мэхэ гү?

Юуншые хаа, мэхэлүүлэе.

Найдажал ябая гэхэмни!

Энэ шүлэг урдахи шүлэгтэй гүн удхаараа адлирхуу. Хурганай забһараар элхэн-жаргал тогтонгүй гоожодог гээшэ хаа, найдалаа бариха, хазаарлаха гээшэ баһал орёо. Буддын шажанай ойлгосо хогоосон шанар — «Татаад ороходо, хоһон хүнды ордон юм гү, али саг зуурын мэхэ гү?» гэбэшье, найдалаа гээхэ дурагүй, мэхэлүүлээшые хаа, найдажал ябахые дурадхана.

II. Хэшээлэй гол хуби

1. Шүлэгэй шүүлбэри

Учебник дотор хэблэгдэһэн «Үе сагай хүүргэ» гэжэ шүлэгэй шүүлбэри хэе.

Үе бүхэн — хүүргэ,

Үнгэрхэн сагые

Ерээдүйтэй холбохо

Үүргэ даһан хүүргэ.

Үбгэн эсэгийн үгэһэн хэлые,

Шуһан соохи галыень,
 Уг гарбалдаа мүнхэжэһэн
 Зан абариень
 Абажа түрөөд,
 Оршон сагтаяа
 Зохилдуулан хубилгаад,
 Орхижо ошонобди
 Үринэртөө —
 Үргэлжэлэлдөө.
 Хүн бүхэн — сагай хүүргэ,
 Саг зуурын хүүргэ.

Хүүргэ гэжэ үгэ удхаараа ойлгосотой бээ даа. Баабайн гол дээгүүр юун татаатайб? Тэрэ ямар газарнуудые холбоноб? Голой баруун бэе, зүүн бэе. Тэрэл гээшэл даа. Танай мост, үнэн буряадаар хүүргэ. Багахан хүүргые дугы гэхэ. Зураг харуулагдана: дугы, хүүргэ.

Түрүүшын дүрбэн мүнүүдые харая. Үе гэжэ үгэ ямар удха абаад ябанаб? Үбһэнэй үе, уг гарбалай долоон үе, залуу үе, хурганай үе, залуу үе г. м. үгэнүүд адли удхатай гү, али ондоо гү? Таанад залуушуулай үе, таанарай гэртэхинэй үе, саанань хүгшэн аба эжынэрэй үе — үе бүхэн юуе юунтэй холбохо гэнэб? (үнгэрһэн сагы ерээдүйтэй холбохо хүүргэ). Энэ хүүргын хандараа гээшэ хаань, үенүүдэй холбоон таһарха. Тэрэниие бидэ бэе дээрээ мэдэржэ байна гээшэбди. Холбооной таһархада, хэлэн, ёһо заншалнай алдагдана. Таанад сагай эрхээр гэр бүлэ байгуулхат. Тэрээн дотороо урдахи үеынхидэйнгээ түрэл хэлээ, зан заншалаа үринэртөө-үргэлжэлэлдөө дамжуулха шадалтай гээшэ гүбди? — иимэ асуудалда хүн бүхэн харюусаха шадалтай байһайт.

«Саг зуурын хүүргэ» — юундэ саг зуурын хүүргэ гээ гээшэб? Хорвоо юртэмсэдэ мүнхэ юумэн үгы. Саг зуурал манай хүнэһэн дэлхэйдэ түрөөд, үгтэһэн наһаяа эдлээд, оршолоноо орхижо ошоно. Тиихэдээ өөрынгөө үргэлжэлэл байгуулха уялгатай...

Энэ поздэй хубиин хүлдэ үгэ боложо үгэнэ. Ерээдүй сагта ажаһууха зондо өөрынгөө үргэлжэлэл болохо удаадахи халаанда юу орхихобиди гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй.

Үшөө нэгэ шүлэгыень абажа харая. «Зангилаа» гэжэ нэрэтэй. Зангилаа гэхэдээ юун гэнэб? Зүү һабагшалаад, яадагбиди? Зүб даа, зангидадагбиди. Тэрэ зангидаһан утаһамнай зангилаа болоно гээшэ.

Зангилаа

Ямар нюуса холбоон
 Бидэнэй хоорондо бииб?
 Хэды хүнтэй золгоод,
 Холбоод бээе ябанабиб?
 Альган соом адхаатай
 Альгам ямар дулаан бэ?
 Уялга мэтэ уялаатайб
 Нүхэсэлэй бүхэ зангилаагаар.
 Хүнтэй заримдаа хүгэлсэн,
 Хэрэгтэй сагтань найдаһаараа,

Хэнтэй замда танилсан,
Сэнтэй духаряа ууһаараа.
Хэнтэй хүршэ байһандаа,
Хэнтэй хамта зайһандаа,
Хэнтэй ажал нэгэтэйдээ.
Хэнтэй адлил зантайдаа,
Хэнтэй уран үгөөрөө,
Хэнтэй ухаан бодолоороо.
Зүгөөр хэн хэндэньшые
Зүрхөө нээжэ ябадагаараа
Бүхөөр хэтэдээ уяатайб
Һэшхэлэй нангин зангилаагаар.

Ямар холбоон тухай автор хэлэнэб? Тэрэ үгэдэ удхаараа тааруу үгэнүүдые бэдэрэе. (нүхэсэл, үелэлгэ, хани барисаан, эжэлшэлгэ) г. м. үгэнүүд байгаа бээ даа. Теэд хэнтэйб даа хамта зайһандаа нүхэд болохо гү? Поэдэй хэлэхээ һанаһан юумыень оложо нэрлэгты даа. Зүб, «...зүгөөр хэн хэндэньшые зүрхөө нээжэ ябадагаараа /бүхөөр хэтэдээ уяатайб/ һэшхэлэй нангин зангилаагаар...». Энэ үгэ — зангилаа — поэдэй үшөө нэгэ хубиин һүлдэтэ үгэ (символ) болоно гээшэ.

2. Уран зохёолой теори. Стилль. Поэтическэ синтаксис

Поэтическэ стилль гээшэ онсо аргууд, үгэнүүдэй һубарил, фразануудые зохёолго — эдэ бүгэдын туһаар проза поэзи боложо хубилна. Тэрэнэй зорилго хадаа ямар нэгэ мэдээсэд дамжуулха гэнэн бэшэ, харин мэдэрэл түрүүлхэ, ой ухаанда ямар нэгэ дүрэнүүдые байгуулха гэнэн. Поэтическэ зохёол хадаа нэн түрүүн хүнэй доторой мэдэрэлэй зураглал, зүрхэ сэдхэлэйн гуниглал. Тэрэниие байгуулхын түлөө элдэб хэрэгсэл хэрэглэнэ, жэшээлхэдэ рифмэ, шүлэгэй хэмжүүр, уран үгэнүүд, абяануудай хабсарал, тэдэниинь бүгэдөөрөө шүлэгэй «аялга» бии болгоно. Шүлэгэй синтаксис болобол уран зохёолшын дабтагдашагүй онсо шэнжэ гээшэ, тэрээгээрнь бидэ зохёолнуудыень танинабди. Тэрэмнай уран зохёолшын стилль гэхэдэ болоно.

Хэшээлэй дүн гаргалга.

Гэрэй даабари.

Лопсон Дунзынович Тапхаевай «Дүрбэн сэсэг» шүлэгэй уран һайханай юртэмсэ

Уг зорилго: шүлэгэй шүүлбэри хэхэ, зүбөөр жанрыень тодорхойлохо, поэдэй хэрэглэнэн уран арга-далда удхыень (подтекст) гаргалга дээрэ хүдэлхэ. Сэсэг тухай бүхэли мэдэсэтэй болгохо.

Зорилгонууд:

Предметнэ: шүлэглэмэл зохёол шүүлбэрилхэ дадал хүгжөөхэ.

Методологическа: шалтагаан ба хойшолонгой холбоонуудые тогтоонгоо бодомжолжо һуралга, оршолон тухай бүхэли ойлгосотой болохо.

Метапредметнэ: шүлэгэй удхаар һүлдэтэ үгэ, уг гарбал тухай ойлгосо гаргаха.

I. Оролто хөөрэлдөөн.

1-дэхи шата. Һурагшадай шуһаг мэдэсэ онсодхолго (актуализация — предъявление проблемной ситуации).

Таабари таалга

1. Хабар түрөөб,
Намар үхөөб. (Сэсэг)
2. Алтарма хонгор үнэтэй аад,
Долоон хоног соо сайраба,
Үшөө хоёр хоног үнгэрхэдэнь,
Малаан болон үлэбэ.
Хармаандаа хадагалхам даа
Намдаа найхан ... (юуе?)
Юун бэ? Юун тухай бидэ хөөрэлдэхэбибди?
3. Шүлэг уншая.
...Сэсэгүүд баяртай
Сэдьхэлым хэргээгээд,
Налганан шэшэрбэ.
Наранай гарахы угтаа,
Сэнхирхэн шүүдэрээр
Сүршэн байжа дуулалдаа.
Толгойгоо үргэнэд —
Тоншье найхан даа,
Толотоһон туяанууд
Өөһэдөө гайхахадаа.
...Сэсэгүүд ганхаба
Аярхан игааба.
Нэмээхэн шагааба.
Намаагаа хумибад —
Уйдхартайгаар уйлалдаа,
Сэлгээтэн ерэбэ
Наранай орохы үдэшэн,
Сэнгүү зунай үдэшэлэн.
Намжаахан үглөөтэй
Иигэжэл хагасабал даа.
...Дэльбэеэ хэхээд,
Алтарһан туяанда
Инаглал ерээ гээд,
Шэхэндэм шэбэнэбэ.

Нямня сэсэг бэшэ сэсэгүүдхээ ямар онсо илгаатайб? Тэрэ яадаг бэ? (видео-фильм харая. URL: <http://sitefaktov.ru/index.php/home/3556-interesnye-fakty-ob-oduvanchikakh>). Биологи эрдэмээр энэмнай юу харуулна гээшэб? Тэрэ юундэ нарые дэльбээрээ дахана гээшэб? Биологууд энэ үйлые фотонастия гээд нэрлэнэ.

Энэ сэсэгые ехэтэ анхаржа поэт шүлэг бэшэһэн байна. Тиихэдээ сэсэг тухай таанар ямар ойлгосотойбта? Тэдээн тухай арад ямар тогтомол ойлгосотойб? (гоё, найхан, сэдьхэл ханаадаг, хүдэлгэдэг, баглаа сэсэг).

Нямня — туха ямбагүй олон жэлдэ ургадаг ургамалнуудай нэгэн. Ехэнхидээ тэрэ нуга газарта, сэсэрлиг соогуур, ойн соорхой, ба тала таряалангуудаар ургадаг. Ямар бэ даа өөрын биологическа сохисотой тула, тэрэ үглөөнэй зургаан сагта

шарахан толгойнь нээгдэнэ, мүн баһа 3 сагта хаагдана; агаарай шиигһээ мүн баһа дулдыдадаг — бүрхэг үдэр малгайнь хаагдадаг. Энэ ургамалай парашют — үрэнүүдын мэдээжэ: хатаһан үрэнэнийнь хүнгэхэн халхинда бэлэхэнээр мултаржа эхэ ургамалһаа нилээн холо (зуугаад метр хүрэтэр) нийдэн абаашагдадаг. Нямнягай сэсэглэдэг хаһа бэшэ сэсэгүүдтэ орходоо нилээд удаан — эртын хабарһаа оройн намар болотор.

Дэльбэ-элшэнүүдтэй багахан наранда адли юрын сэсэгхэниие хэн мэдэхэгүйб? Бүхэли зундаа нямнянууд сэсэглэдэг, харин тэрэнэй болбосорһон үрэнүүдын хүнгэхэн бамбагар монсуудай болодог. Монсуудайнь үлээхэдэш — хүнгэхэн нийдэмгэй үрэнүүдын агаараар нийдэн тамаран ябашаха. Тиймэһээл тэрэниие ородууд «одуванчик» гэжэ нэрлэдэг. Наранай гэрэлтүүлжэ байгаа сагта тэдэ бүхэли үдэртөө наранай хойноһоо толгойнуудаа дахан эрьелдэдэг. Үдэшэндөө наранай ороходо, нямнянууд дэльбэнүүдээ хумин унтадаг. Бүхэли хүнндөө амгалан нойрсодогууд. Үглөөнэй наранай бултаймсаар, тэдэ һэрижэ, баярлан мийһэжэ, алталмал дэльбэнүүдээ үргэнөөр сэлдэдэг. Зунай нарагай үдэр нямнянуудай ургадаг ойн талмай алтаар хушагдаһандал харагдадаг.

Юрын сэсэгүүд хүнэй сэдхэлдэ һайхан мэдэрэл түрүүлхын хажуугаар, ямар бэ даа дээдын хүлдэ боложо шадаха гү? (герб — гүрэн түрын, буддын шажанай хүлдэ болодог).

Хэшээлэй дүн гаргалга.

Гэрэй даабари. «Дүрбэн сэсэг» шүлэг сээжэлдэхэ.

Хэлэлгэ хугжөөлгын хэшээл

Хэшээлэй сэдэб: Бато Базарон ба Лопсон Тапхаевай шүлэгүүдэй сасуулга.

Уг зорилго: Бато Базарон ба Лопсон Тапхаевай шүлэгүүдэй сасуулга хэхэ.

I. Багшын оролто хөөрэлдөөн.

Мүнөө Бато Базарон ба Лопсон Тапхаевай шүлэгүүдые уншаад, группанууд боложо хубааран, удаадахи ажалаа түсэблэгты.

1. Ямар хамталан харахаар темэтэйб эдэ текстүүд?
2. Сэсэг гэхэн ойлгосо үшөө юу тэмдэглэнэб гэжэ элирүүлхэ.
3. Зохиолнууд үшөө юун тухай хэлэнэб, хурганэб гэжэ элирүүлхэ.
4. Зохиолой удхаар схемэ зураха, ойлгоһоноо хөөрэхэ.
5. Хэшээлэйнгээ шэнжэлхэ шухала асуудал гаргажа туршагты.
6. Шүлэгүүдэй шүүлбэри хэгты.
7. Жанрын тодорхойлогты.
8. Зохиолнуудай гүн удхын ологты.
9. Авторай хандаса харуулагты.
10. Ойлгоһоноо схемээр харуулжа туршагты.

II. Зорилго табиха шата

Өөһэдөө табижа, мэдэхгүй юумээ мэдэхын түлөө юу хэхээ хөөрэлдэхэ.

«Улаалзай» шүлэгөөр словарна хүдэлмэри.

Түмһэн — луковица, клубень

Үрэжүүлхэ — размножать

Залаа — малгайн залаа (кисточка)

Бато Базарон «Улаалзай»

Улаан сэсэг залаатай
 Дулаан сагай улаалзай
 Хонгор добын оройгоор
 Холимог соохор ургана.
 Үй түмэн түмхэнэй
 Үзүүр хонхо үрэжүүлхээ
 Найхан сэсэг халбаржа,
 Халхин доро найгана.
 Үнгэ бүрийн үбхэнэй
 Үзүүр дээгүүр улыжэ,
 Гал улаан залаагаар
 Газар эхээ гоёоно.

«Дүрбэн сэсэг» шүлэгөөр словарна хүдэлмэри:

Умай — утроба, матка, чрево

Дэмбэрэлтэ — а) хороший, добрый; б) счастливый, благополучный

Гозуули — 1) торчащий; 2) одинокий.

Дүрбэн сэсэг

Дэмбэрэлтэ умай — дэльбэ соогоо монсойжо эдешээд,
 Эхэ сэсэгэйнгээ шүүхээ барагдажа борсойходо,
 Дэлхэй дээрэ уг гарбалаа дамжуулха гэлсээд,
 Дүрбэн эгэшэнэр — дүрбэн үрэхэд тараа бэлэйл.
 Хамаг зоной гайхал болон халбархаб гэжэ,
 Харгы дээрэ найрхуу нэгэн зорюута бууба.
 Тэрэнээ дахалан тэнэгшэг нүгөөдэ эгэшэнь
 Тээ саанахана шулуун дээрэ тогтон нууба.
 Хумхаа халхинда тархья алдархан гурбадахинь
 Ухаа мэдээгүй хураггүй хайшаашьеб арилаа хэн.
 Намшьжа хатаһан эхэ сэсэгээ хайрлажа нахин,
 Наруули нугадаа дүрбэдэхи үрэхэниинь үлөө хэн.
 Хонгёо дуута шубуудаа тэнгэрээр сасажа дэлхэйн
 Хойто хабарынь дулааран, ногоорон хэргэхэдэ,
 Энэ дээрээ гозуули болошоһон сэсэг эхын
 Шэмэ шүүхэн — дүрбэн үринэр хаана юм ааб гэхэдэ,
 Хамаг зоной гайхал болон халбархаа найшаажа,
 Харгы дээрэ бугаашань олоной хүлдэ гэшхүүлбэ.
 Тээ саанахана үндэхэшэжэ ядан нуугаашань
 Гоёлой баглаада гологдоод, миин лэ шэдүүлбэ.
 Хумхаа халхинтай ниидэхэн тэрэ гурбадахинь
 Хуби заяан мэдэшгүй, хаана хаягдааб?
 Дүүрэн шэмээ адлихан хубааһан сэсэг эхын
 Дүрбэдэхи үрэхэн лэ наруули түрэл нугадаа

Сэсэг угаа алдангүй, үрэхөө сасатараа
Сэсэглэжэ һуугаа хэн... Сэсэн байгаа хэн.

Шүлэгэй жанр дээрэ тогтоё. Эдэ дүрбэн сэсэгүүдэй хуби заяан тухай бүхыдэнь хөөрэгдэнэ. Тиимэһээ энээгээрээ прозаическа зохёолдо адлирхуу. Ямар жанраар бэшэгдэһэн болоноб?

Баллада — орёо сюжеттэй уянгата шүлэг. Тэрэ хэмжээгээрээ ехэ бэшэ, дотороо уялдалга, эршэдэлгэ ба тайлдалга харуулһан ушаралнуудтай байдаг. Энээгээрээ эпическэ зохёолдо дүтэрхы. Тэрэнэй сюжет тодорхой бэшэ байхадаа болодог, хүлдэтэ удхатай, саг ба оршон зайда тодо бэшээр харагдадаг. Баллада олон ушарнуудта хургаалтай, хүнэй ажабайдалда хэрэгтэй удхатай байдаг.

Сюжедыень илгаруулга (различение), геройнуудай характеристикэ болон текстын удха гаргаха.

Текстын шухала һууринуудыень ололго (выявление логических оснований текста).

Һүлдэтэ удхыень ойлголго (символическое понимание).

Авторай һуури ололго (обнаружение авторской позиции).

Шүлэгэй удхаар ойлгоһоноо схемэ болгон зураад, тэрэнээ бэшэндээ ойлгуулан хөөрэгты.

III. Тобшолол болон сэгнэлтэ гаргалгын шата

Самбар дээрэ оньһон үгэнүүд.

Ямар оньһон үгэниинь эдэ дүрбэн сэсэгэй ямартань тааранаб гэжэ тэмдэглэгты.

Схемэнүүдээ хамгаалга, гүн удхыень ойлгоһоноо хөөрэлгэ.

Жэшээтэ схемэ абаад, тэрээн дээрэ оньһон үгэнүүдые тааруулан табилга, юундэ иимэ шэлэлгэ хэһэнээ баталалга.

1. Ургы ногоон дэлхэйн шэмэг,

Ухаатай басаган гэрэй шэмэг.

2. Бахын ханаан — далайда,

Бандиин ханаан — шэрээдэ.

3. Орьёл үндэр уулада

Ута ногоон ургадаггүй,

Омог бардам сэдхэлдэ

Олон эрдэм тогтодоггүй.

4. Тэнэг тархи хүлөө эсээхэ,

Уймар тархи улаяа элээхэ.

Хэшээлэй дүн гаргалга.

Гэрэй даабари.